

Sosiaali- ja terveystieteellinen ministeriryhmä

Sosiaali- ja terveysministeri Laura Rätty
Liikenne- ja kuntaministeri Paula Risikko
Peruspalveluministeri Susanna Huovinen
Asuntoministeri Pia Viitanen
Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson
Sisäministeri Päivi Räsänen

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

AMNESTY INTERNATIONAL SUOMEN OSASTO
Hietaniemenkatu 7 A
00100 Helsinki
P: 09 5860 440 F: 09 5860 4460
E: amnesty@amnesty.fi W: www.amnesty.fi

22.10.2014

Aihe: Translain uudistaminen

Arvoisat ministerit,

Sosiaali- ja terveystieteellinen ministeriryhmä käsittelee tällä viikolla sukupuolen oikeudellista vahvistamista koskevan lain (translaki) muutosesitystä. **Transihmisten törkeiden oikeudenloukkausten lopettamiseksi on välttämätöntä, että STM:n ehdottamat muutokset, eli lisääntymiskyvyttömyys- ja naimattomuusvaatimusten poistaminen translaista, toteutetaan tällä hallituskaudella. Vaadimme teitä varmistamaan, että lakiuudistus etenee eduskunnan käsittelyyn pikaisesti.**

Translain mukaan juridista sukupuoltaan vahvistavan henkilön on oltava lisääntymiskyvytön; suostuttava avioliiton muuttamiseen rekisteröidyksi parisuhteeksi tai toisinpäin; esitettävä lääketieteellinen selvitys siitä että hän kuuluu ”vastakkaiseen sukupuoleen” ja elää tämän mukaisessa sukupuoliroolissa ja oltava täysi-ikäinen. **Suomen nykyinen translaki sitoo sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen ja sukupuolen korjaamisen lääketieteellisen prosessin toisiinsa. Tämä kytkös johtaa lukuisiin ihmisoikeusloukkauksiin.**

Vaatus lisääntymiskyvyttömyydestä johtaa Suomessa pakotettuun hormonihoitoon ja loukkaa transihmisten oikeutta olla joutumatta epäinhimillisen kohtelun kohteeksi.

Lisääntymiskyvyttömyyden poistamista laista on vaatinut muun muassa YK:n kidutuksen vastainen erityisraportoiijaⁱ. Amnestyn helmikuussa julkaisemassa raportissaⁱⁱ suomalainen transihminen kertoo, kuinka hänen oli alistuttava 12 kuukauden hormonihoitoon, koska ilman tätä hän ei olisi voinut muuttaa henkilötodistuksen sukupuolimerkintää omaa sukupuoli-identiteettiään vastaavaksi. Hän oli tyytyväinen kehoonsa, eikä olisi halunnut hormoneja, mutta jatkuvan syrjinnän ja ihmettelyn välttämiseksi hän halusi henkilöllisyystodistuksen, johon sukupuoli on merkitty oikein. Samassa raportissa Helsingin ja Tampereen yliopistollisten sairaaloiden asiantuntijat kertovat kannattavansa lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistamista laista. Lisääntymiskyvyttömyys vaatimus on poistettu laista mm. Ruotsissa, Espanjassa, Portugalissa, Hollannissa, Tanskassa ja Argentiinassa.

Naimattomuusvaatimus johtaa valtion pakottamiin avioeroihin ja loukkaa transihmisten perheoikeuksia. Sitä, ettei Suomessa ole vielä voimassa tasa-arvoista avioliittolakia ei voida käyttää perusteena transihmisten avioliittojen purkamiselle. Kuten Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu on todennutⁱⁱⁱ, kaikkien ihmisten – mukaan lukien transihmiset – suojeleminen valtion pakottamalta avioerolta on tärkeämpää kuin se, että transihmisten avioliittojen jatkuminen tulee johtamaan muutamiin samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliittoihin myös niissä maissa, joissa samaa sukupuolta olevien avioliittoa ei ole hyväksytty. Kuten lakiluonnoksessakin todetaan, Saksan perustuslakituoimioistuon on todennut naimattomuusvaatimuksen maan perustuslain vastaiseksi ja sallinut avioliittojen jatkumisen sukupuolen vahvistamisen yhteydessä siitä huolimatta, ettei Saksassa ole tasa-arvoista avioliittolakia. Vuosien 2003-2013 välisenä aikana Suomessa on muutettu 15 avioliittoa rekisteröidyksi parisuhteeksi ja 16 rekisteröityä parisuhdetta avioliitoksi.

Sosiaali- ja terveysministeriön valmisteleva lakiehdotus poistaa translaista nämä kaksi keskeistä ihmisoikeusongelmaa, ja muutokset on saatettava voimaan pikaisesti. STM:n ehdotuksessa lakiesityksen ulkopuolelle rajataan translain muut ihmisoikeusongelmat (vaatimus lääketieteellisestä selvityksestä, tietyssä sukupuoliroolissa elämisestä ja täysi-ikäisyydestä^{iv}), mutta näiden tarkastelua jatketaan STM:n translakityöryhmässä. Tämä työ ei saa valua hukkaan. **Jatkotyölle sukupuolen vahvistamisen menettelyiden kehittämiseksi ja transihmisten ihmisoikeuksien edistämiseksi on oltava olemassa selvä suunnitelma, johon eduskunta sitoutetaan, esimerkiksi sisällyttämällä hallituksen esitykseen toteamus, että uudistetun translain toimivuus ihmisoikeusnäkökulmasta arvioidaan kahden vuoden kuluttua.**

Suomi toimii kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassaan aktiivisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien edistämiseksi ja tavoittelee esimerkiksi Yogyakartaan periaatteiden – jotka edellyttävät transihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittamista – hyväksymistä kansainväliseksi toimintasuositukseksi YK:ssa. Hallituksen esitykseen on kirjattu kattavasti Suomen kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä saamat huomaukset translain uudistamisen tarpeesta. Suomen ihmisoikeustilanne on seuraavan kerran arvioitavana YK:n taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskevan sopimuksen täytäntöönpanoa tarkastelevassa nk. TSS-komiteassa marraskuussa 2014. Amnesty on raportoinut TSS-komitealle Suomen translain ongelmista^v ja on hyvin todennäköistä, että TSS-komitea tulee jälleen toistamaan jo muiden ihmisoikeustoimijoiden esittämän vaatimuksen translain ihmisoikeusloukkausten poistamisesta.

Toivomme teidän osoittavan, että hallitus ottaa kansainväliset ihmisoikeusveloitteet tosissaan, ymmärtää translain ihmisoikeusongelmien vakavuuden, ja toteuttaa suunnitellut translain muutokset tällä hallituskaudella.

Kunnioitavasti,

Frank Johansson, toiminnanjohtaja, Amnesty International, Suomen osasto
Antti Karanki, puheenjohtaja, Trasek ry
Katriina Rosavaara, varapuheenjohtaja, Seta ry
Juha Jämsä, toiminnanjohtaja, Sateenkaariperheet ry

Lisätietoja: Tiina Oikarinen, sukupuoleen ja seksuaalisuuteen perustuvan syrjinnän asiantuntija, Amnesty International Suomen osasto, tiina.oikarinen@amnesty.fi, p. 0408331140.

ⁱ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E Méndez 2/2013.

ⁱⁱ Amnestyn raportti *The state decides who I am – Lack of recognition for transgender people in Europe* Amnestyn verkkosivuilla: <https://www.amnesty.fi/raportti-transihmisten-ihmisoikeuksia-loukataan-torkeasti-suomessa/>. Amnestyn kannanotto *Gender legal recognition in Finland: Submission to the working group tasked to propose a new draft law* Amnestyn verkkosivuilla: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR20/003/2013/en>.

ⁱⁱⁱ CommDH/IssuePaper(2009)2, Human Rights and Gender Identity, para. 3.2.2.

^{iv} Vaatimus lääketieteellisen selvityksen esittämisestä tarkoittaa, että juridista sukupuoltaan vahvistavien henkilöiden on alistuttava käymään läpi monien transihmisten nöyryyttäväksi koettava tutkimusjakso, jossa pitää ilmaista sukupuolta stereotyyppisesti. Lääketieteellisen selvityksen (psykiatrinen diagnoosi) saaminen kestää usein vuosia: pitkä prosessi loukkaa transihmisten oikeutta yksityisyyden suojaan ja altistaa syrjinnälle, koska se pakottaa transihmiset elämään jopa vuosia niin, ettei heidän henkilötodistukseen sukupuolimerkintä vastaa heidän sukupuoltaan. Vaatimus lääketieteellisestä selvityksestä on poistettu laista Tanskassa ja Argentiinassa ja myös Ruotsissa ollaan päätyvässä samaan oikeustapausten myötä. Vaatimus ”tietyissä sukupuoliroolissa elämisestä” tarkoittaa 12 kuukauden mittaista ”tosielämän koetta”, joka ei vastaa nyky-yhteiskunnan käsitystä sukupuolesta ja on vastoin Suomen allekirjoittamaa CEDAW-sopimuksen kieltoa, jonka mukaan valtiot eivät saa lainsäädännöllään vahvistaa sukupuolistereotypioita. CEDAW-komitea suositteli Suomen luopuvan tästä vaatimuksesta helmikuussa 2014. 18 vuoden ehdoton ikäraja ei mahdollista lapsen edun yksilöllistä huomioimista ja lapsen oikeuksien sopimusta valvova komitea on todennut, että lapsen etua huomioitaessa on otettava huomioon lapsen sukupuoli-identiteetti. Vaatimus ehdottomasta 18 vuoden alaikärajasta on poistettu laista Argentiinassa ja Hollannissa. Lisätietoa Amnestyn raportissa *The state decides who I am – Lack of recognition for transgender people in Europe*: <https://www.amnesty.fi/raportti-transihmisten-ihmisoikeuksia-loukataan-torkeasti-suomessa/>.

^v Amnestyn raportti TSS-komitealle: <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR20/002/2014/en>.